

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

ISTRAŽIVANJE:

**IZBORI ČLANICA I ČLANOVA U EUROPSKI PARLAMENT IZ REPUBLIKE
HRVATSKE 2013. GODINE U ODNOSU NA PROMICANJE NAČELA
RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA**

Zagreb, 2013.

SADRŽAJ

I. UVOD	3
II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	5
III. ANALIZA ZASTUPLJENOSTI ŽENA I MUŠKARACA NA IZBORIMA ČLANICA I ČLANOVA IZ REPUBLIKE HRVATSKE U EUROPSKI PARLAMENT 2013. GODINE 6	6
1. ANALIZA PROCESA IZBORA KANDIDATKINJA I KANDIDATA	6
2. ANALIZA REZULTATA IZBORA.....	9
IV. SAŽETAK	10
V. ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	10

I. UVOD

Povodom pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji, Predsjednik Republike Hrvatske Odlukom od 01. ožujka 2013.¹ raspisao je izbore za članove u Europski parlament iz Republike Hrvatske. U skladu s tim, **Pravobraniteljica je 06. ožujka 2013. izdala javno priopćenje** kojim je svim političkim strankama u Republici Hrvatskoj skrenula pozornost na čl.15.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova² (u daljnjem tekstu: Zakon) koji ih obvezuje da su na kandidacijskim listama za političke demokratske izbore u predstavnička tijela svih razina vlasti, **uključujući i izbore u Europski parlament**, dužne poštivati načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na izbornim listama. Navedeno je važno naglasiti ponajviše iz razloga što će spolna struktura samih stranačkih kandidacijskih lista imati utjecaj na konačan izbor kandidatkinja i kandidata u Europski parlament, jer ukoliko same stranačke liste ne budu spolno uravnotežene, ne bismo mogli očekivati niti spolno uravnotežen izbor članova/ica u Europski parlament. Prilikom sastavljanja kandidacijskih lista pored kriterija izvrsnosti i stručnosti svakako je u obzir trebalo uzeti načelo ravnopravnosti spolova jer, osim što je ravnopravnost spolova ustavna kategorija Republike Hrvatske, također je jedno od temeljnih načela Europske unije pa je stoga važno da izabrane/i zastupnice i zastupnici na reprezentativan način predstavljaju Republiku Hrvatsku u Europskom parlamentu. Pravobraniteljica je stoga svim političkim strankama predložila da se pri izradi kandidacijskih lista koriste modeli koje primjenjuju i druge zemlje članice Europske unije s ciljem postizanja uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima političkog odlučivanja: posebno tzv. par-nepar model prema kojem bi svaka druga osoba na listi bila suprotnog spola čime bi se učinkovito ispoštovalo načelo ravnopravnosti spolova i osigurala uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca na kandidacijskim listama.

Uravnotežena zastupljenost sukladno čl.12.st.3. Zakona znači da zastupljenost jednog spola mora biti najmanje 40% (s obzirom na to da će Republika Hrvatska u Europskom parlamentu biti zastupljena sa 12 zastupnika/ca to znači da bi u konačnici nakon provedenih izbora bilo preporučljivo da eventualno podzastupljeni spol ima najmanje 5 zastupnika/ca).

Načelo ravnopravnosti spolova sukladno čl.5. Zakona između ostaloga znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, pa su shodno tome političke stranke prilikom sastavljanja stranačkih kandidacijskih lista dužne voditi računa o navedenim zakonskim odredbama koje ukazuju na obvezu poštivanja uravnotežene zastupljenosti spolova. Pritom posebno valja naglasiti odredbu iz čl.15.st.2. Zakona prema kojoj se postupno povećanje podzastupljenog spola do 40% mora postići najkasnije prigodom provedbe trećih redovitih izbora od dana stupanja na snagu ovoga Zakona (2008).

Pravobraniteljica je krajem 2012. objavila svoje stajalište o pozitivnom jamstvu uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca na izbornim listama propisanim čl.15. Zakona o

¹ Narodne novine 27/13.

² Narodne novine 82/08.

ravnopravnosti spolova u kojem je istaknula da smatra kako se zakonski pojam „treći redovni izbori“ odnosi **na sljedeće redovne izbore u Republici Hrvatskoj** (nakon provedenih lokalnih izbora 2009. i parlamentarnih izbora 2011.), što znači da bi se na lokalnim izborima 2013. i na izborima članica i članova iz Republike Hrvatske u Europski parlament 2013. trebala primjenjivati obveza iz čl.15.st.2. Zakona od najmanje 40% zastupljenosti jednog spola na izbornim listama. Uporište takvog stajališta Pravobraniteljica nalazi u tumačenju pojma „izborni ciklus“ koji se definira kao „normirani vremenski razmak u kojemu se održavaju izbori za određena politička tijela ili politički položaj“.³ U tom smislu, pojam „**redovni izbori**“ trebao bi se odnositi na izbore za bilo koju razinu vlasti održanih u zakonom propisanom roku, odnosno na **one koji nisu izvanredni**.

Međutim, Hrvatski sabor je 09. prosinca 2012. donio Odluku o nedavanju vjerodostojnog tumačenja članka 15. stavka 2. Zakona o ravnopravnosti spolova⁴ koje je zatražila zastupnica Hrvatskih laburista - Stranke rada i predsjednica saborskog Odbora za ravnopravnost spolova Nansi Tireli, a u kojem je obrazloženo da „*normativno određenje iz druge rečenice predmetnog stavka »najkasnije prigodom provedbe trećih redovitih izbora od dana stupanja na snagu ovoga Zakona« valja sagledati u smislu odredbi posebnih propisa kojima je uređena provedba izbora članova u predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, izbora zastupnika u Hrvatski sabor i izbora članova u Europski parlament. Obzirom da su uređeni različitim propisima, kojima su utvrđena različita pravila za njihovo provođenje, navedeni izbori predstavljaju zasebne izborne institute*“.

Slijedom navedenoga, prvi izbori na kojima će političke stranke imati obvezu ispuniti navedenu odredbu Zakona o ravnopravnosti spolova prema kojoj moraju ispuniti zahtjev od najmanje 40% zastupljenosti jednog spola na izbornim listama bit će lokalni izbori 2017. (treći po redu od donošenja Zakona), dok bi se **treći izbori članica i članova u Europski parlament trebali održati 2019.**⁵ (iste godine kada i treći parlamentarni izbori u Republici Hrvatskoj od donošenja Zakona o ravnopravnosti spolova). U tom smislu **treba uzeti u obzir da političke stranke prilikom provedbe ovih izbora nisu imale obvezu striktno primjenjivati pravilo od najmanje 40% zastupljenosti jednog spola, međutim bez obzira na to bile su dužne poštivati načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na izbornim listama sukladno čl.15.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova.**

Izbori su održani 13. i 14. travnja 2013., a Ustavni sud Republike Hrvatske je Odlukom od 30. travnja 2013.⁶ potvrdio da su izbori provedeni u skladu s Ustavom⁷, Ustavnim zakonom o Ustavnom sudu Republike Hrvatske⁸ i Zakonom o izboru članova u Europski parlament iz

³ <http://www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/5B79A43B63431DCBC12574270034F73D?open&1>

(Izborna enciklopedija, Državno izborno povjerenstvo, 2008.)

⁴ Narodne novine 138/12.

⁵ Drugi redovni izbori članica i članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske održat će se u svibnju 2014., jednako kao i u svim drugim zemljama članicama Europske unije.

⁶ Narodne novine 52/13.

⁷ Narodne novine 85/10 – pročišćeni tekst.

⁸ Narodne novine 99/99, 29/02 i 49/02.

Republike Hrvatske⁹. Državno izborno povjerenstvo je 30. travnja 2013. objavilo Konačne službene rezultate izbora za članove u Europski parlament iz Republike Hrvatske¹⁰.

II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U skladu s utvrđenim problemom podzastupljenosti žena u području političke participacije u Republici Hrvatskoj, provedeno je istraživanje o zastupljenosti osoba ženskog spola na izborima za članice i članove u Europski parlament koji su održani po prvi puta u Republici Hrvatskoj. Izvori sekundarno dobivenih podataka predstavljali su javno objavljena¹¹ izvješća Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske: „Izvješće o provedenim izborima za izbor članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske“ i „Konačni rezultati izbora za članove u Europski parlament iz Republike Hrvatske“, dok su podaci analizirani metodama deskriptivne statističke analize.

Cilj istraživanja je utvrđivanje stupnja usklađenosti procesa izbora kandidata/kinja i rezultata izbora za članove/ice u Europski parlament sa načelom ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, i to praćenjem provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova¹² i Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015.¹³ i Preporuke Rec(2003)3 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o uravnoteženoj participaciji žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju.

Istraživanjem je ocijenjen stupanj zastupljenosti žena i muškaraca na izborima članica i članova u Europski parlament 2013. godine na temelju kojeg su izvedeni zaključci i dane odgovarajuće preporuke Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

⁹ Narodne novine 92/10 i 23/13.

¹⁰ Narodne novine 52/13.

¹¹ <http://www.izbori.hr>

¹² Čl.5. i čl.15.; Narodne novine 82/08.

¹³ Poglavlje IV. Strateški okvir za provedbu politike ravnopravnosti spolova i akcijski plan djelovanja - toč.4. Ravnopravnost u procesu odlučivanja u političkom i javnom životu; Narodne novine 88/11.

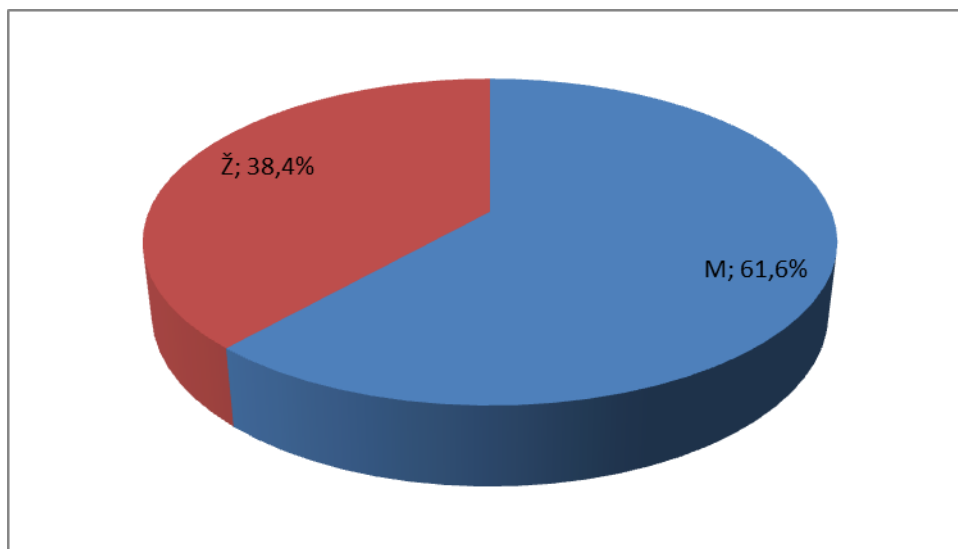
III. ANALIZA ZASTUPLJENOSTI ŽENA I MUŠKARACA NA IZBORIMA ČLANICA I ČLANOVA IZ REPUBLIKE HRVATSKE U EUROPSKI PARLAMENT 2013.

1. ANALIZA PROCESA IZBORA KANDIDATKINJA I KANDIDATA

Na izborima članica i članova u Europski parlament sudjelovalo je ukupno 40 političkih stranaka i 1 kandidacijska lista grupe birača¹⁴ od čega je njih 19 samostalno izašlo na izbore, a preostale 21 stranke formirale su ukupno 8 koalicija. Iz svega proizlazi da je na ovim izborima međusobno konkuriralo **28 kandidacijskih lista**.

Na svakoj kandidacijskoj listi nalazilo se po 12 kandidata/kinja što ukupno čini brojku od 336 kandidatkinja i kandidata koji su sudjelovali na ovim izborima. Od 336 kandidata/kinja, njih 129 ili **38,4%** bile su **žene**, a 207 ili **61,6%** **muškarci** (grafikon 1.). Na temelju tih podataka može se zaključiti kako su političke stranke na kandidacijskim listama pretežito vodile računa o načelu ravnopravnosti spolova, ukupno gledajući došavši vrlo blizu preporučljivog udjela od najmanje 40% zastupljenosti jednog spola.

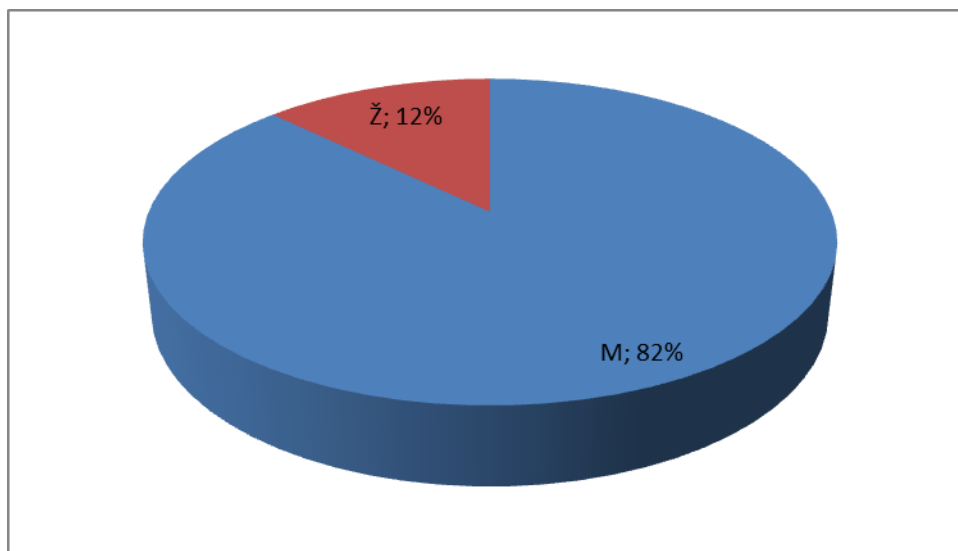
Grafikon 1. Kandidati/kinje na kandidacijskim listama po spolu (%)

¹⁴ Kandidacijska lista grupe birača – Ivan Jakovčić.

Prema **pozicijama na kandidacijskim listama**, kandidatkinje i kandidati su gotovo u potpunosti izjednačeni: u rasponu od 1. do 12. mjesta, kandidatkinje u prosjeku zauzimaju 6,53. mjesto, a kandidati 6,49. mjesto. Međutim, gledajući pozicije **nositelja/ica kandidacijskih lista** (1. mjesto na listama), **žene** su nositeljice na samo njih 5 ili **12%**, a **muškarci** na ostalih 23 ili **82%** kandidacijskih lista (*grafikon 2.*).

Grafikon 2. Nositelji/ice kandidacijskih lista po spolu (%)

S obzirom da se svaka lista sastojala od 12 kandidata/kinja, za postizanje preporučenog minimalnog udjela od 40% zastupljenosti jednog spola, na liste je bilo potrebno uvrstiti najmanje 5 žena ili muškaraca. Kao što je vidljivo u *tablici 1.* (str. 9.), taj standard ispoštovalo je 15 od ukupno 28 kandidacijskih lista prijavljenih na izbore.

Dvije kandidacijske liste su sukladno prijedlogu Pravobraniteljice iz njenog javnog priopćenja koristile tzv. par-nepar model prema kojem je svaka druga osoba na listi suprotnog spola, čime se učinkovito osigurava poštovanje načela ravnopravnosti spolova; riječ je o **Stranci umirovljenika – SU** i **Zagrebačkoj nezavisnoj listi – ZNL**.

S druge strane, s najlošije spolno uravnoteženim listama istaknule su se kandidacijske liste **Naša stranka – NS u koaliciji sa Novom srpskom strankom – NSS** te **Autohtona - Hrvatska stranka prava – A-HSP** sa samo jednom kandidatkinjom na listi (8,3%).

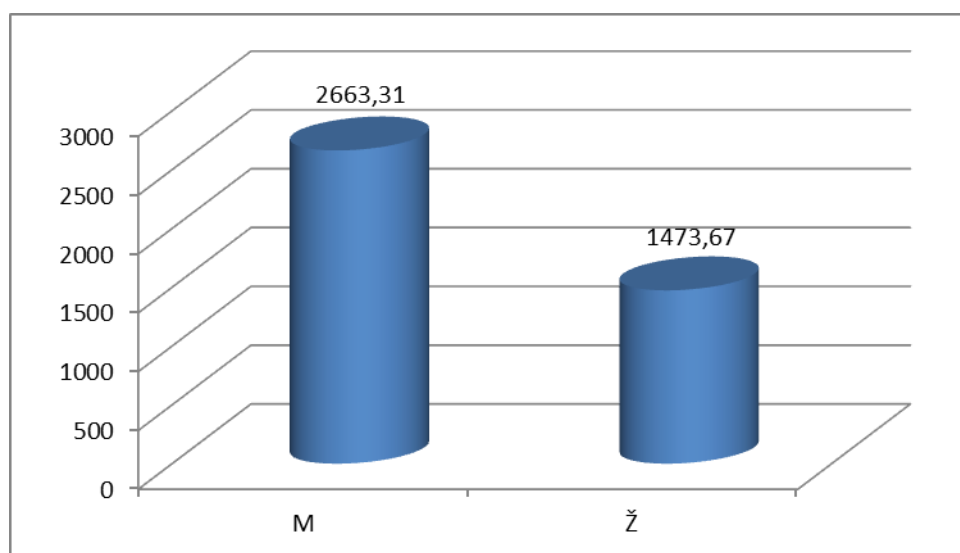
Tablica 1. Kandidacijske liste prema ispunjenju načela ravnopravnosti spolova i poštovanju preporučene kvote od najmanje 40% zastupljenosti jednog spola na kandidacijskoj listi

Zastupljenost jednog spola	KANDIDACIJSKE LISTE	Broj kandidata/kinja po spolu		
		Ž	M	
40,0%>	SDP, HNS, HSU	7	5	15 kandidacijskih lista
	HSS, HSLs	7	5	
	Nezavisni seljaci Hrvatske - NSH	7	5	
	Hrvatski laburisti - Stranka rada	6	6	
	Kandidacijska lista grupe birača - I. Jakovčić	6	6	
	Akcija mladih - AM	6	6	
	Stranka umirovljenika - SU	6	6	
	Zeleni zajedno	6	6	
	ASH, DSŽ, SP, SUH	6	6	
	Glas razuma, MS	6	6	
	Abeceda demokracije - Abeceda	6	6	
	Zagrebačka nezavisna lista - ZNL	6	6	
	HDZ, HSP AS, BUZ	5	7	
	Agenda mladih demokrata - AMD	5	7	
	Socijalistička radnička partija Hrvatske - SRP	5	7	
<39,9%	HDSSB, HDSSD, Zeleni Hrvatske	4	8	13 kandidacijskih lista
	Hrvatska stranka prava - HSP	4	8	
	Autohtona - Hrvatska seljačka stranka - A-HSS	4	8	
	Demokratski centar - DC	4	8	
	Obiteljska stranka - OS	4	8	
	Hrvatska radnička stranka - HRS	4	8	
	HRAST - Pokret za uspješnu Hrvatsku	3	9	
	Hrvatska čista stranka prava - HČSP	3	9	
	Pokret za modernu Hrvatsku	3	9	
	ABH, Jedino Hrvatska	2	10	
	Piratska stranka - PS	2	10	
	NS, NSS	1	11	
	Autohtona - Hrvatska stranka prava - A-HSP	1	11	
	Ukupno	129	207	28

2. ANALIZA REZULTATA IZBORA

Temeljem uvida u konačne rezultate izbora, od ukupno 741.408 važećih glasačkih listića, na 190.103 njih **izabrane** su kandidatkinje ženskog spola, a na 551.305 njih kandidati muškog spola. Kada se uzme u obzir razlika u zastupljenosti **kandidata/kinja** na kandidacijskim listama (129 žena i 207 muškaraca), dolazimo do podatka da je na ovim izborima **jedna kandidatkinja u prosjeku dobila 1.473,67 glasova, a jedan kandidat 2.663,31 glasova** (grafikon 3.), iz čega proizlazi da su **muški kandidati bili gotovo dvostruko češće birani od žena**. S obzirom da ništa ne ukazuje na spolne razlike koji bi uvjetovali manju „popularnost“ političarki u odnosu na političare, uzroci takvog nesrazmjera zasigurno su društveno uvjetovani te se najvjerojatnije radi o nedovoljnoj osnaženosti i javnoj vidljivosti žena u području političke participacije.

Grafikon 3. Prosječan broj osvojenih glasova po jednom kandidatu i jednoj kandidatkinji

Pojedinačno gledajući, kandidat sa najviše prikupljenih glasova je Tonino Picula (kandidat pod rednim brojem 1. na listi *SDP, HNS, HSU*) sa 112.559 glasova, a kandidatkinja sa najviše prikupljenih glasova Ruža Tomašić (kandidatkinja pod rednim brojem 6. na listi *HDZ, HSP AS, BUZ*) sa 64.758 glasova. To su ujedno i dva kandidata s općenito najviše individualno prikupljenih glasova na ovim izborima.

Zaključno, kandidacijske liste koje su sukladno čl.25. Zakona o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske prešle prag od najmanje 5% glasova biračica i birača te stekle pravo na imenovanje svojih kandidata/kinja kao predstavnika/ca Republike Hrvatske u Europskom parlamentu su sljedeće tri liste: *HDZ-HSP AS-BUZ* (4 članice i 2 člana), *SDP-HNS-HSU* (2 članice i 3 člana) i *Hrvatski laburisti - Stranka rada* (1 član). Slijedom navedenoga, iz Republike Hrvatske u Europski parlament izabrano je ukupno 6 članica i 6 članova te se u konačnici može zaključiti da je slijedom takvih rezultata **ispoštovano načelo ravnopravnosti spolova** s obzirom da će Republiku Hrvatsku u Europskom parlamentu predstavljati jednak broj žena i muškaraca.

IV. SAŽETAK

- Od ukupno 336 kandidatkinja i kandidata na listama, 38,4% bile su žene, a 61,6% muškarci.
- Od ukupno 28 kandidacijskih lista, 15 njih je ispoštovalo preporučenu kvotu od najmanje 40% zastupljenosti jednog spola.
- Od ukupno 28 nositelja/ica kandidacijskih lista, 18% su činile žene, a 82% muškarci.
- Muški kandidati na kandidacijskim listama bili su gotovo dvostruko češće birani od žena: jedna kandidatkinja je u prosjeku dobila 1473,67 glasova, a jedan kandidat 2663,31 glasova.
- U konačnici, iz Republike Hrvatske u Europski parlament izabrano je ukupno 6 članica i 6 članova (omjer 50%-50%).

V. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Političke stranke su na izborima za članice i članove u Europski parlament na kandidacijskim listama većinom vodile računa o načelu ravnopravnosti spolova. Na 15 od ukupno 28 kandidacijskih lista zastupljenost jednog spola nije bila manja od 40%. Osim toga, premda je 13 kandidacijskih lista imalo zastupljenost žena ispod 40%, treba napomenuti da su na 6 njih žene sačinjavale trećinu (4 od 12) kandidata/kinja i nedostajala je jedna kandidatkinja kako bi zastupljenost jednog spola prešla 40%. Na dvije kandidacijske lista korišten je *model par-nepar* prema kojem je svaka druga osoba na listi suprotnog spola.

Nadalje, treba istaknuti gotovo potpunu izjednačenost žena i muškaraca prema pozicijama na kandidacijskim listama. Međutim, kada je riječ o nositeljima/cama lista, žene su bile nositeljice na samo 5 (12%) kandidacijskih lista što ukazuje na to da žene još uvijek nisu ravnopravno zastupljene u vrhu hijerarhije političkog odlučivanja.

Također, ističe se i podatak da su muški kandidati na kandidacijskim listama bili gotovo dvostruko češće birani od žena (jedna kandidatkinja je u prosjeku dobila 1.473,67 glasova, a jedan kandidat 2.663,31 glasova). To može ukazivati na nedovoljnu osnaženost žena za preuzimanje društvenih uloga od jednake važnosti u području političkog i javnog odlučivanja i njihov nedovoljan javni utjecaj i vidljivost djelovanja.

Premda manji dio političkih stranaka nije vodio računa o načelu ravnopravnosti spolova prilikom sastavljanja kandidacijskih lista, to se srećom u konačnici nije odrazilo na samu

spolnu strukturu članica i članova izabranih u Europski parlament (6 članica i 6 članova), pa tako sa zadovoljstvom možemo ustvrditi da je Republika Hrvatska jedna od zemalja članica Europske unije koja je na odgovarajući način ispunila načelo ravnopravnosti spolova, jedno od temeljnih načela Europske unije, i da će je u Europskom parlamentu u razdoblju do sljedećih izbora za Europski parlament zastupati spolno uravnotežen broj zastupnika/ca.

Slijedom navedenoga, Pravobraniteljica izbore članica i članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske 2013. iz perspektive promicanja ravnopravnosti spolova ocjenjuje zadovoljavajućima, posebice u pogledu konačnog ishoda izbora.

Međutim, u samom procesu provedbe izbora nužno je poduzeti određene korake kako bi se u budućnosti osigurali uvjeti za spolno uravnoteženu zastupljenost oba spola u smislu zakonske obveze od najmanje 40% zastupljenosti jednog spola na kandidacijskim listama do trećih izbora članica i članova u Europski parlament. Stoga, kako bi se otklonile sve prepreke koje pridonose neuravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca u području političke participacije, Pravobraniteljica daje sljedeće preporuke:

- (1) Sve političke stranke prilikom sastavljanja kandidacijskih lista za sljedeće izbore članica i članica u Europski parlament iz Republike Hrvatske 2014. godine trebaju poštivati načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama imajući u vidu najmanju preporučenu zastupljenost jednog spola od 40%.
- (2) Političke stranke trebaju ustrajno raditi na osnaživanju i poticanju žena na aktivniju participaciju u političkom djelovanju unutar samih stranaka kako bi se to odrazilo i na ravnopravnu zastupljenost u vrhu hijerarhije političkog odlučivanja čime bi se žene potaknulo i na preuzimanje društvenih uloga od jednake važnosti u političkom i javnom životu. To posebno valja naglasiti u svrhu toga da poštivanje načela ravnopravnosti spolova i vođenje računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca u području političke participacije u konačnici ne bude samo deklarativne prirode, već da ima praktičnu svrhu.